

TISZTA SZERENCSE?

A szerencse a látszat ellenére nem egzakt fogalom, egy kicsit mindenkinek mást jelent. A hozzá kapcsolódó hiedelmekről, elméletekről és tévhitekről néprajzkutató, matematikus és pszichológus mesélt nekünk.

◆ MALACUNK VAN

Dyekiss Virág néprajzkutató, egyetemi oktató:

„A zsákbamacska és a malaca van kifejezéseknek érdekes a története. Az előbbi Európaszerte elterjedt, nem csak nálunk használatos. Arra a vásári módszerre vezethető vissza, hogy az éppen elváltott malac nagyon szaladó, emiatt régen zsákban árulták. Beletették a macskát, a trükkös eladó pedig azt hazudhatta, hogy a zsákban egy nagyon fürge malacka van, így nem nyitja ki, mert akkor rögtön kiugrana és elszaladna. A zsákot csak kívülről lehetett megtapogatni. Ugyanakkor egy megtermett kandúr nagyjából akkora, mint egy választási malac, ahhoz hasonlóan hánykolódik egy zsákban, így a vevő tényleg elhihetette, hogy egy malacért fizet. Az, hogy a zsákban malacka van-e, vagy macska, csak otthon derült ki. Ide kapcsolódik, hogy az angol nyelvterületeken a *kiengedi a macskát a zsákból* szólás azt jelenti, hogy előrukkol a kellemetlen igazsággal.

A *malaca van* kifejezés az egyik elmélet szerint a német *Schwein haben* szólásra vezethető vissza. Ez ahhoz köthető, hogy a céllövő és egyéb vásári játékoknak malac volt a vigaszdíja. Emiatt ebben a kifejezésben egyszerre van benne az, hogy akinek malaca van, az egy kicsit szégyenletes helyzetben van, de egy kicsit szerencsés is, hiszen valamit azért kapott. A szólást egy kártyajátékra is visszavezetik. Ez az elmélet azon alapul, hogy a kora újkori kártyaképek között a kettes képe egy vaddisznó volt, ami sok lapot ütött. Akinél ilyen volt, annak szerencséje volt a kártyában. Az ást több helyen még ma is disznónak hívják.

Amúgy az, hogy a malac általánosságban a szerencse jelképe, inkább a szaporaságára vezethető vissza, illetve arra, hogy nagyon gyorsan nő nagyra. Ehhez jön még az, hogy a jól sikerült disznóhizlalás hatalmas dicsőségnek számított, a családnak fedezte az egész éves húsadagját. Mindez azért köthető a téli időszakhoz, mert a disznót a hideg miatt ilyenkor lehetett a legkönnyebben leölni: nem kellett a vágással sietni, hiszen a hús nem romlott meg, nem bűdösödött meg pár óra alatt.

DYEKISS VIRÁG

AZ ÚJÉVI KÖSZÖNTÉS EREDETE AZ, HOGY A KIRÁLYOKAT ÚJÉV NAPJÁN KÖSZÖNTÖTTÉK AZ ALATTVALÓK

A disznóhoz kapcsolódó szilveszteri hiedelmek szintén Európa-szerte elterjedtek, ahhoz kapcsolódnak, hogy a disznó túrja a földet, kitúrja a szerencsét. Ennek azért van jelentősége, mert a falvakban az elásott kincseknek nagy romantikája van, sokan kerestek ilyesmit. Emiatt eszünk szilveszterkor malacot. Ilyenkor a szárnyas vagy a hal nem szerencsés, mert elkaparja a szerencsét, vagy elúszik vele. Az újévi köszöntő szokásoknak régi hagyománya van: a királyokat Magyarországon is újév napján köszöntötték a jobbágyok és az alattvalók, nem pedig karácsonykor. Ez a szokás ma is él: az emberek átmennek egymáshoz, mondanak egy kis köszöntőt, majd jó szerencsét kívánnak az egész évré.”

TÚL A DETERMINIZMUSON

Virág Bálint matematikus, valószínűség-számításkutató, az MTA Rényi Alfréd Matematikai Kutatóintézet munkatársa:

„A szerencsével, véletlennel kapcsolatos kutatások a 17. század környékén kezdődtek. Az akkori

VIRÁG BÁLINT

PIERRE-SIMON DE LAPLACE SZERINT, HA LE TUDJUK ÍRNI AZ ATOMOK HELYZETÉT ÉS SEBESSÉGÉT, LEÍRHATÓ A MÚLT ÉS A JÖVŐ IS

matematikusok, mások mellett Pascal és Fermat a szerencsejátékokhoz, így például a kockajátékokhoz kapcsolódóan olyan kérdésekről leveleztek, amelyek akkoriban nagyon nehéznek tűntek, viszont ma már egy egyetemista is meg tudja azokat oldani. Azóta kifejlődött egy olyan nyelv, amin sokkal könnyebb beszélni: ez a valószínűség matematikai nyelve, ami az 1930-as években kezdett kialakulni, akkor kezdtek el igazán pontosan leírni. Kolmogorov orosz matematikus tette le a valószínűségelmélet matematikai módszereinek alapjait, az alapfogalmakat is ő határozta meg. Legtehetségesebb magyar tanítványa Rényi Alfréd volt. Most leginkább az úgynevezett Brown-mozgás a valószínűség-számítás középpontja. Ezt Robert Brown angol biológus írta le, aki Darwin barátja volt. Ő a mikroszkóp alatt azt vette észre, hogy a folyadékokban úszó pollenszemeket a vízmolekulák lökdösi, emiatt mozgásuk furcsa és rángatózó. Kiderült, hogy ez a folyamat nagyon sok jelenségnek áll a középpontjában. Például ha megnézzük a tőzsdei

grafikonokat, akkor azokban is ugyanezt a rángatózó mozgást vesszük észre. Ez is Brown-mozgás. Ennek elméletét a 20. század elején fejlesztették ki: pollenekből indultak ki, de az elemzés kifejezetten a tőzsdei szempontokat nézte, vele árfolyamokat próbáltak megérteni. Az elméletet Einstein is használta, ő az atommozgásokat próbálta segítségével megérteni. Manapság a Brown-mozgást szinte mindenhol használják a valószínűségszámításban. Nem a matematikához köthető, de a szerencsével kapcsolatos a sokat emlegetett Laplace-démon is. Laplace, a 18–19. századi francia matematikus, csillagász és fizikus azt mondta: ha egy különlegesen nagy tudású ember (démon) le tudná írni, hogy a világban az atomok pontosan milyen helyzetben vannak és milyen sebességgel mozognak, akkor leírható lenne a teljes múlt és a teljes jövő is. Ez egy olyan világ képét jelenti, amelyben nincsenek véletlenek, az ijesztő pedig az benne, hogy teljesen determinisztikus. Ezzel szemben a modern fizika már számol a véletlennel, a kvantummechanikában is a véletlent használják arra, hogy leírják, hogyan működnek atomszintű fizikai jelenségek.”

SZÜLETETT MÁZLISTÁK?

Faludi Viktória tanácsadó szakpszichológus, krízisterapeuta:

„Nincs annak semmi alapja, hogy valaki született mázlista, egyedül arról lehet szó, hogy a neveltetés során ki mennyire válik magabiztossá. Mert a mázli kulcsa úgymond a magabiztosság. A szerencse inkább egy hitbeli kérdés, ami miatt azt remélhetjük, hogy a sikerünk külső tényezőkön múlik. Pedig hiába nehéz ezt megemésztetni, a világban sok minden véletlenszerű, nem lehet mindent kontrollálni. Ugyanez fordítva is igaz: akik pechfőgelnek mondják magukat, akik azt hajtogatják, hogy nekik semmi nem sikerül, azokat elég egy kicsit meséltetni ahhoz, hogy kiderüljön, azért rengeteg dolog sikerül nekik is. Mindez hozzáállás kérdése, illetve azon is múlik, hogy ki hogyan értékeli a sikert, milyen eseményre mondja azt: szerencséje volt. A világszemlélet már gyerekkorban is formálható: ha egy gyereknek valami nem sikerül, nem mindegy, hogy azt mondják-e neki, kár is próbálgatnia, úgysem megy neki, vagy pedig azt, hogy bízzon magában, akkor el fogja érni a célját. Gond az is, hogy aki azt mondogatja magának, hogy egy lúzer, az annyira elkezdhet szorongani, hogy már azt sem tudja megcsinálni, amit jól tud. Ezt a jelenséget a pedagógiai pszichológia

FALUDI VIKTÓRIA

A SZERENCSE HITBELI KÉRDÉS, REMÉNY, HOGY A SIKERÜNK KÜLSŐ TÉNYEZŐKÖN MÚLIK.

is ismeri: Pygmalion-effektusnak nevezik, a köznyelv a tanárok általi beskatulyázásként ismeri. Magyarán, ha egy gyerekre azt mondják, hogy rossz matekból, akkor az rossz is lesz: beteljesíti a jóslatot, hiszen a tanár is úgy viszonyul hozzá, hogy úgysem érdemes tanítani, és ő is úgy gondolja, hogy figyelnie sem érdemes, úgysem megy neki jól a matek. Egyfajta ördögi kör alakul ki. Számít az is, hogy kinek milyen a pszichológiai ellenállóképessége: a sikeres embereknél ez erősebb. Ők több dolgot értékelnek sikernek, míg az örök pesszimisták gyakran eleve olyan célokat határoznak meg, amelyeket nehezebb elérni. Ilyenkor egy repetitív kör alakul ki, amiről általában a terápia során derül ki, hogy mi okozza, hogy például otthonról hozott minta-e. A sikeres emberek személyiségjegyei több dologban is megegyeznek: például pozitívan állnak az élethez, hisznek önmagukban, tudják, hogy minden impulzusnak értelme van. A sikeres emberek a kudarcot is értékelhetik sikerként oly módon, hogy az eredményt apró részletekre szedik, és azt mondják: ugyan nincs szó teljes sikerről, de kiemelhetők részletek, amelyek sikerek voltak. Ez a képesség fejleszthető is.” ♦

Legyen idén neked is malacod!

Szerencsében és nyereményekben
gazdag új esztendőt kíván a

Szerencsejáték Zrt.

SZERENCSEJÁTÉK ZRT.